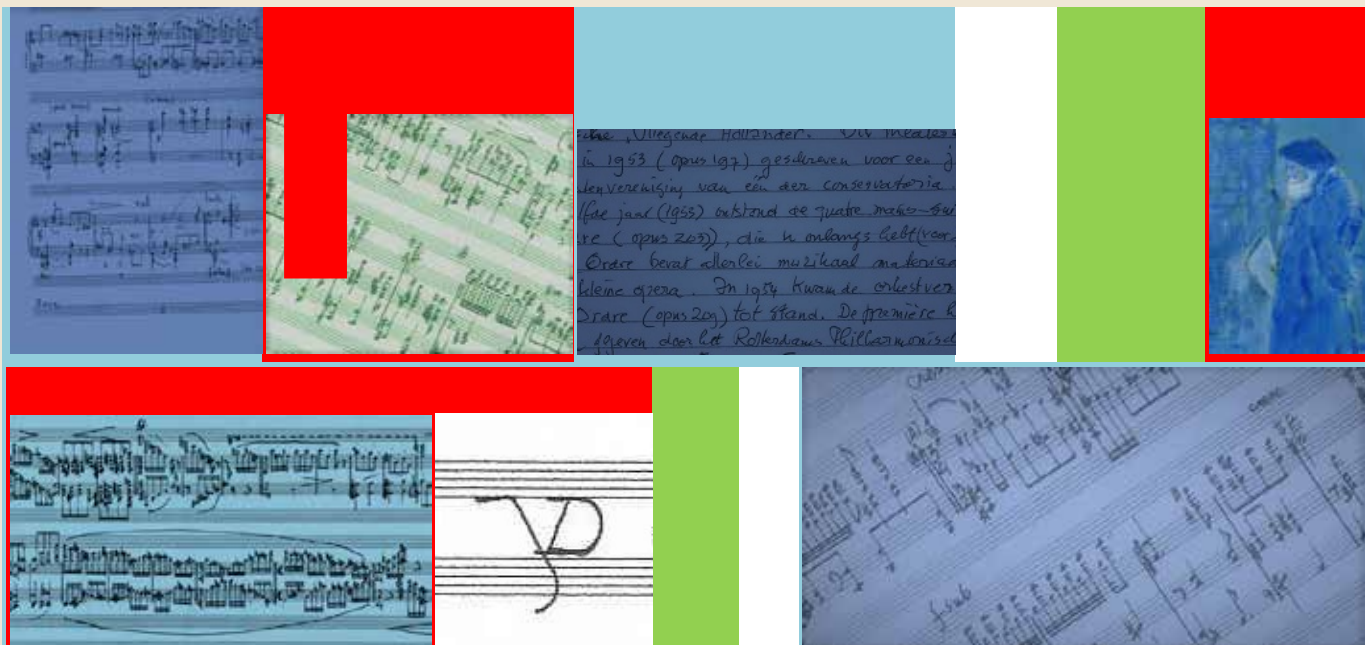

de Jan van Dijk

mei 2023

in dit nummer:

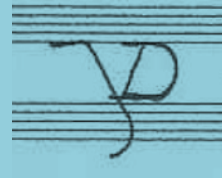
Toen wij ouder werden ... door Jan van Dijk.

Een componist en Gezelle door Jan van Dijk.

MusicWeb International en Jan van Dijk
door Luud Bochem.

Digitalisering en IMSLP door Jean Paul van Dijk.

Aforismen van Jan van Dijk.

Beste lezer,

Met dit digitale tijdschrift beoogt de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken een bijdrage te leveren aan het levend houden van de (muzikale) nalatenschap van Jan van Dijk. U kunt verwachten dat wij u inzicht geven in zijn opvattingen en denkwijzen, in achtergronden bij zijn composities en in opvattingen van anderen over zijn muziekwerken. Uiteraard besteden wij ook aandacht aan uitvoeringen van zijn werk in het hier en nu. (www.janvandijk.net)

In dit nummer treft U het verhaal aan over de wijze waarop mijn vader aankijkt tegen het ouder- worden in jaren. 'Toen wij ouder werden..' is naar mijn idee een ontroerende en ontwapenende vertelling. Bij deze vertelling is de notentekst van de quatre-mains 'Marche et Valse' opgenomen. In de causerie 'Een componist en Gezelle' werpt Jan van Dijk een licht op zijn wijze van kennismaking met de Vlaamse cultuur, met name in de figuur van Guido Gezelle, wiens werk – zoals hij zelf zegt – aan zijn eigen volwassenwording bijgedragen heeft. Hierbij is de notentekst van 't Begijnhofklokske', een lied voor zang en piano van Jan, op tekst van Gezelle, gevoegd, in handschrift (uit 1939).

'Music Web International' geeft een inkijk in de contacten van onze Stichting met de beheerder van deze Amerikaanse website.

Jean Paul, kleinzoon van Jan, bespreekt in een artikel de digitalisering van muziek en de rol die IMSLP daarbij speelt.

U kunt ook bijdragen aan het levend houden van de nalatenschap van Jan van Dijk. Als u iemand kent die (zelf of bv. voor een ensemble of orkest) op zoek is naar (nieuw) repertoire kunt u hen wijzen op de muziekwerken van Jan van Dijk, die te verkrijgen zijn bij de Stichting Jan van Dijk (voor de praktische kant hiervan zie hieronder) en op de site van IMSLP.

De Stichting is erg benieuwd naar uw reacties op het tijdschrift. Heeft u op- of aanmerkingen, vragen, kanttekeningen of aanmoedigingen dan ontvangen wij die graag op e-mailadres ij.dijk@hotmail.com. Hartelijk dank aan al degenen die ons een bericht gestuurd hebben na het verschijnen van het vorige nummer. Het deed ons goed.

Namens de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken,

IJsbrand van Dijk, voorzitter.

Veel werken van Jan van Dijk zijn niet gedigitaliseerd en uitsluitend in handschrift beschikbaar. Wanneer u interesse heeft in een stuk, uitgegeven in eigen beheer (JvD), vraag dan een pagina van de partituur in handschrift aan bij IJsbrand van Dijk om te beoordelen of het stuk iets voor u is.

Wilt u een volledige partituur in handschrift, neem dan ook contact met hem op. Wilt u liever een gedigitaliseerd exemplaar, neem dan contact met Ton van der Valk op. Dan zal hij zorgen dat het stuk eruit ziet alsof het gedrukt is.

Veel plezier bij het lezen van dit vierde nummer van 'de Jan van Dijk'.

Ton van der Valk, redacteur 'de Jan van Dijk.'

Ton van der Valk
IJsbrand van Dijk

bourdon@planet.nl
ij.dijk@hotmail.com

Anton Wachterstraat 3
Nieuwstraat 9

4906 EK Oosterhout
3332 BJ Zwijndrecht

Hoe een componist, pianist en concertbezoeker het ouder worden ervaart.

In de papieren nalatenschap van mijn vader Jan vond ik onderstaande. Treffend als het gaat over de manier van zich uiten van Jan. Treffend als het gaat over de relatie tussen mijn ouders. Treffend als het gaat over de 'theater-junks' die mijn vader en moeder waren. Maar bovenal ontroerend.

Aan de tekst zijn toegevoegd: de notentekst van de quatre-mains 'Marche et Valse', een geluidsfragment hiervan, enige afbeeldingen en het geluidsfragment van de 'Sinjorenvariaties'.

IJsbrand van Dijk.

Zwijndrecht, 2013

Toen we ouder, en zelfs héél oud, werden en in Zwijndrecht woonden, reisden we niet meer. Dat ging niet meer.

Daardoor geen concert, geen opera meer. Niet bereikbaar, waar ook, in Gouda of Antwerpen, of Arnhem, of Rotterdam, of Tilburg, of Tiel ...

Dat betekende: geen levende muziek meer ... Alleen maar tv of cd ... radio ... andere apparaten. De oplossing was volgens Aartje dat ik, om de paar dagen, een klein recital zou spelen. Dat was wel wat: ik ging een en ander uitzoeken voor (nog) binnen mijn pianistiek. Maar, gelukkig, er kon nog wel wat. Zo ontstonden (kleine) programma's met daarop als volgt bijvoorbeeld:

- .. Mozart, Schumann, Grieg, Beethoven of
- .. Schubert, Haydn, Bartok of
- .. Pijper, Sweelinck, Lekeu en Ravel of
- .. Bach, Liszt en Debussy of
- .. Schönberg, Satie, Benoit en Van Dijk.

Ik "haalde op" binnen het mogelijke en voelde me kern-gelukkig, als ik zo bezig was. Mijn publiek, Aartje en ik, genoot van levende, klinkende muziek.

Waarom dit verhaal over levende muziek in het huis van beide liefhebbers?

Elk "concertje" werd besloten met een muziekje van Jan van Dijk uit een serie – nog niet uitgegeven – "schetsen" uit het jaar 2012.

Bij het laatste, hier als voorbeeld bedoelde "programma" stond ook Van Dijk. Dat was 'Tema con variationi' uit 1962, dus al aardig oud, maar springlevend gebleven. Dat slotstukje noemden wij ons volkslied, symbool voor ons zelfstandig blijven leven. (Het stukje heeft als bijnaam "de Sinjorenvariaties", gemaakt namelijk te Antwerpen.)

Zoals we niet meer naar concerten en opera's en zo konden gaan, zo konden we ook niet gemakkelijk meer naar musea, exposities en zo.

Ook daarvoor was toch een oplossing, zodat we niet vervreemd raakten van beeldende kunst door niet meer naar galerieën te kunnen komen! Onze schoondochter was niet alleen muziekschoollerares, maar óók schilderes. Wij zagen van tijd tot tijd reeksen nieuwe werkstukken, die soms ook nog door het geschilderde onderwerp onze buitenlandse ervaringen gingen opfrissen.

Sint Anna ter Muiden

Rennes-le-Château

Agde

Canal du Midi, bij Carcassonne

Nog één keer speelde ik, met IJsbrand, in het openbaar piano. Bij de opening van een expositie van werken van leerlingen van schilder Jan de Grauw: zij hadden de opdracht gekregen een portret van mij te vervaardigen en al deze werken werden geëxposeerd in Barendrecht, met daaromheen een concertje met werken van mij. Daar musiceerde de schilderes en speelde de secretaris van de Stichting Jan van Dijk – Muziekwerken met zijn vader nog eens vierhandig de 'Marche et Valse' uit 1963, opus 359 in het openbaar. Dit alles met nog een Van Dijk op het programma: een Van Dijk, een bevriend collega, maar geen familie.

Op de Psalter-uitgave staat op elk van de zes banden met koorwerken a.c. een portret van de ik – Jan van Dijk, gemaakt door Lidwien Kuster. Haar man, leraar Nederlands en muziek-docent, IJsbrand van Dijk bestuurt en beheert de Stichting Jan van Dijk – Muziekwerken.

En zo zijn beeldende kunst en muziek in onze familie, naast onze taal, onderwerpen van activiteit gebleven.

2013
Jan van Dijk

Donaties.

Iedereen die in de afgelopen tijd een bijdrage heeft overgemaakt om het mogelijk te maken de Jan van Dijk te blijven uitgeven: heel erg bedankt!

Is het er nog niet van gekomen, maar wilt u nog wel een donatie doen?

U kunt dit doen door een bedrag naar keuze te storten op
IBAN NL86 INGB 0006180476 (BIC INGBNL2A)
t.n.v. Stg. Jan van Dijk – Muziekwerken o.v.v. Donatie de Jan van Dijk.

Wij zijn U heel erkentelijk voor Uw bijdrage. Alvast dank.

Namens de Stichting,
IJsbrand van Dijk,
voorzitter Stichting
Jan van Dijk – muziekwerken.

MARCHE

et

VALSE

pour piano à quatre mains

Jan van Dijk.

12 29 17

A

I. MARCHE

piano à quatre-mains

Jan van Dijk

Alla maestoso

8va

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is a treble clef with a common time signature (C). The middle staff is a treble clef with a common time signature (C). The bottom staff is a bass clef with a common time signature (C). The music begins with a rest in the top two staves, followed by a *poco f* dynamic marking. The top two staves feature chords and triplets of eighth notes. The bottom staff features a rhythmic pattern of eighth notes. A dashed line labeled *8va* is positioned above the top staff.

The second system of the musical score consists of three staves. The top staff is a treble clef with a common time signature (C). The middle staff is a treble clef with a common time signature (C). The bottom staff is a bass clef with a common time signature (C). The music begins with a *dim.* dynamic marking in the top staff, followed by a *p* dynamic marking. The top staff features a melodic line with a *loco* marking. The middle staff features chords and a *dim.* dynamic marking. The bottom staff features a rhythmic pattern of eighth notes. A dashed line labeled *8va* is positioned above the top staff.

The third system of the musical score consists of three staves. The top staff is a treble clef with a common time signature (C). The middle staff is a treble clef with a common time signature (C). The bottom staff is a bass clef with a common time signature (C). The music begins with a melodic line in the top staff, followed by a *p* dynamic marking. The middle staff features chords and a *dim.* dynamic marking. The bottom staff features a rhythmic pattern of eighth notes. A dashed line labeled *8va* is positioned above the top staff.

System 1: Treble clef with a melodic line of eighth and sixteenth notes, some beamed together. Bass clef with a few notes and a long slur over a measure.

System 2: Treble clef with a melodic line. Bass clef with a triplet of eighth notes and a series of chords. Dynamics include *piu cresc.* and *cresc.*

System 3: Treble clef with a melodic line and a *8va* marking. Bass clef with chords and triplets. Dynamics include *f*, *ff*, *mf*, *dim.*, and *p*. The word *loco* is written above the treble clef.

8va-----

f *cresc.* *ff* *dim.*

f *ff* *dim.*

3 3 3

3

Detailed description: This system contains two systems of piano and bass staves. The first system has a piano staff with a treble clef and a bass staff with a bass clef. The piano staff features a melodic line with slurs and accents, including a triplet of eighth notes. The bass staff has a rhythmic accompaniment with slurs and accents. Dynamics include *f*, *cresc.*, *ff*, and *dim.*. The second system continues the piano and bass parts, with the piano staff showing a long slur over several notes and the bass staff having a steady eighth-note pattern. Dynamics include *f*, *ff*, and *dim.*. There are also some triplets in the piano staff.

8va-----

p *p* *loco*

p *p*

Detailed description: This system contains two systems of piano and bass staves. The first system has a piano staff with a treble clef and a bass staff with a bass clef. The piano staff features a melodic line with slurs and accents, including a triplet of eighth notes. The bass staff has a rhythmic accompaniment with slurs and accents. Dynamics include *p* and *loco*. The second system continues the piano and bass parts, with the piano staff showing a long slur over several notes and the bass staff having a steady eighth-note pattern. Dynamics include *p* and *p*.

pp

Detailed description: This system contains two systems of piano and bass staves. The first system has a piano staff with a treble clef and a bass staff with a bass clef. The piano staff features a melodic line with slurs and accents, including a triplet of eighth notes. The bass staff has a rhythmic accompaniment with slurs and accents. Dynamics include *pp*. The second system continues the piano and bass parts, with the piano staff showing a long slur over several notes and the bass staff having a steady eighth-note pattern. Dynamics include *pp*.

II. Valse

piano à quatre mains

Jan van Dijk

p espr.

mf dim. (cantando)

m.g. *m.d.*

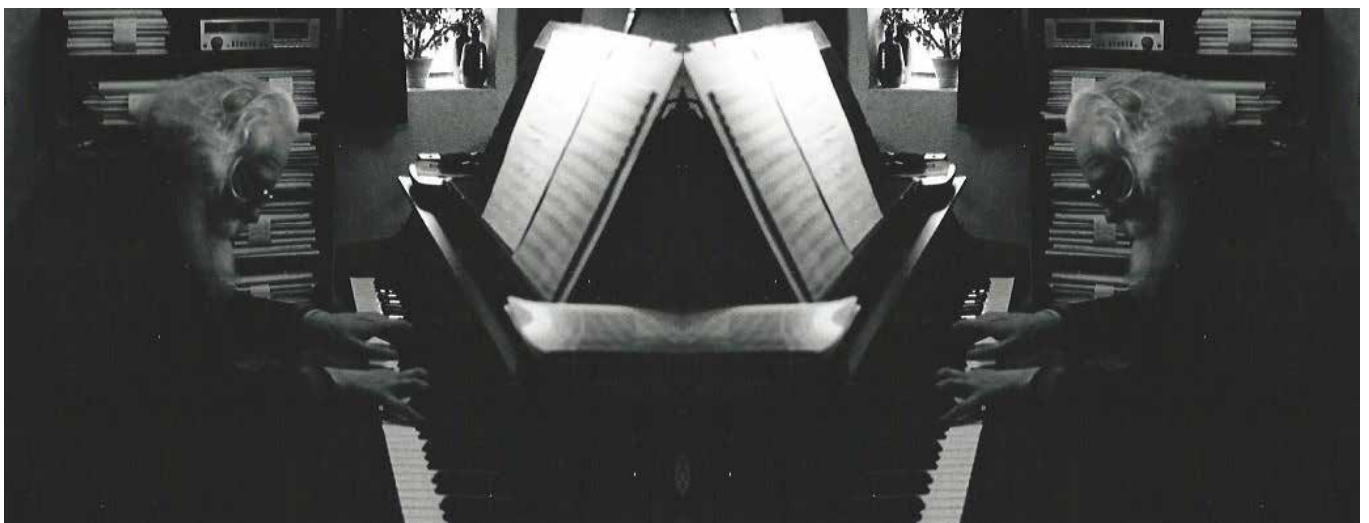
mf *m.g.*

First system of a musical score. The upper staff (treble clef) begins with a piano (*p*) dynamic and a long melodic line spanning four measures. The lower staff (bass clef) has a piano accompaniment with a *f* dynamic in the third measure and a *dim.* marking in the fourth measure.

Second system of a musical score. The upper staff (treble clef) has a piano (*p*) dynamic and a melodic line. The lower staff (bass clef) features a piano accompaniment with a *p* dynamic and a long melodic line.

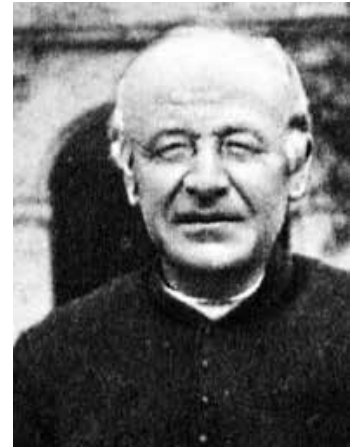
Third system of a musical score. The upper staff (treble clef) includes a *ff* dynamic and an *8va* marking. The lower staff (bass clef) also includes a *ff* dynamic and a melodic line.

The image displays a musical score for piano, consisting of two systems of staves. The first system includes a grand staff (treble and bass clefs) and a separate bass clef staff. The grand staff features a melodic line with a long slur and a chordal accompaniment. The second system continues the piece, with a dynamic marking of *p* (piano) in the bass clef staff. A performance instruction *8va* with a dashed line is placed above the final notes of the first system. The score concludes with a double bar line.

Guido Gezelle en Jan van Dijk

Jan van Dijk heeft zoals hij zelf zegt ‘veel noten te danken aan, gewijd aan Guido Gezelle’. Deze ‘causerie’ door Jan zelf werpt o.a. een licht op hoe en wanneer Jan kennismakte met Vlaamse literaire kringen, wat hem als hervormde Nederlander aantrok in de katholieke Vlaming Guido Gezelle, hoezeer het gedachtegoed van de Vrijmetselarij hierin een rol speelde en, zoals Jan dat zelf schrijft, hoezeer de inhoud van Guido Gezelle’s werken aan zijn eigen volwassenwording heeft bijgedragen.

Een componist en Gezelle.

Causerie door Jan van Dijk, 1998.

Guido Gezelle.

Guido Gezelle werd in 1830 geboren te Brugge. Van zijn moeder, een boerendochter uit Wijnghem, erfde hij zijn godsvrucht, van zijn vader, een bloem- en boomkweker, zijn liefde voor de natuur. Hij studeerde in het Klein-Seminarie te Roesselare en in 't Groot-Seminarie van zijn geboorteplaats, ontving in 1854 zijn wijding als priester, was daarna leraar aan verschillende inrichtingen in West-Vlaanderen en werd in 1872 onder-pastoor van de Onze-Lieve-Vrouwe-Kerk te Kortrijk, in 1898 Directeur van het Engels klooster in Brugge, waar hij in 1899 stierf.

Taal.

Zijn taal draagt de blijken van een ernstig volhardend streven om Middeleeuwse vormen, waaraan het West-Vlaams nog zo rijk is, te doen herleven in zijn poëzie.

Onderwijs.

Dit was wat ik had geleerd omtrent Guido Gezelle, door de pen van L. Leopold in diens “Nederlandse schrijvers en schrijfsters”, tiende druk, Wolters 1926. Daar kwam bij, wat Albert Verwey over Guido Gezelle meedeelde in diens “Inleiding tot de nieuwe Nederlandse dichtkunst” (1880-1900), uitgave Wereldbibliotheek 1926.

Etalage.

Tóch intrigeerde mij deze Guido Gezelle, waarvan ik steeds meer verzen om mij heen verzamelde. Teksten, die zeiden wat ik gezegd wilde hebben. De étalage, waarvan ik verslag wilde uitbrengen werd nog overtroffen in veelheid van onderwerpen door wat die Gezelle aansneed en wist te formuleren, zódanig, dat de schoonheids-ervaring er het gevolg van was.

En ik?

Muziekstudie.

Ik componeerde muziek, ik studeerde muziek. Daarbij was ik van mening, dat – evenals Willem Kloos, die ooit schreef: “aanvankelijk had ik musicus, d.w.z. componist willen worden” – de musicus componist is. Hij werd dichter, schrijver en ik, hoewel pianist in spe, werd componist. Ik vond pianist geen einddoel, maar ik zeg erbij, dat ik vanaf m’n tiende jaar niet kon nalaten “muziekstukjes te bedenken”. U kent nu de plattegrond van mijn uitgangstelling.

Brugge.

Welnu, in de dertiger jaren begeleidde ik in Brugge een hoboïst en kwam ik door een en ander bij ene meneer Lateur, kerkelijk beeldhouwer, wonende aan de Rolweg. Bleek in het gesprek, dat de in zijn huis geboren Guido Gezelle zijn oom was en dat zijn broer onder de naam Stijn Streuvels auteur was van

boeken, waarvan ettelijke door mij waren verslonden: denk aan “Prutske” en aan “De teleurgang van de Waterhoek” en zo. Ik bleek in een omgeving terecht gekomen, die bekend en actief was in de verdediging van het Nederlands in België. Veelal door de aanval op franskiljons die dit leken te willen voorkomen. Het waren de dagen waarop het “arrêt du train” met teer of ander zwart overgeschilderd werd met “treinstilstand”. Temidden van dit taaltumult (’t Is nog niet geheel voorbij!), die strijd tussen Waals en Vlaams, leefde de taalbewuste Guido Gezelle. Dát het

spande bleek uit tijdschriften, toespraken, stromingen in de literatuur, beeldende kunst en muziek. Van Conscience naar Van Ostayen en Claus, van Peter Benoit naar Meulemans, De Vreese en Goeyvaerts, het zijn hele evoluties! De Lathemse schilders!!

Maar goed, deze causerie, dit babbeltje, mag niet ontaarden in een college over de geschiedenis der Belgisch-Nederlandse, c.q. Vlaamse cultuur. Dat patrimonium is er, U kunt Uw weg ermee afleggen!

Een componist en Gezelle.

In 1938 schreef ik een Pastorale voor fluit, piano en strijkkwartet of strijkorkest. Motto van het stuk, wat ik in Gistel ontwierp (ik zwierf in die tijd nog al eens – op de fiets – door de Vlaanders), was een Gezelle-citaat:

“Neen, ’t en kan geen snare talen,
die zo zoete om horen is
als ’t gerep der roggestalen,
als ’t geroer van ’t koren is “.
(Tijdkrans, 1893)

Dit stuk was het begin.

De eerste uitvoering had plaats in het Conservatorium te Rotterdam o.l.v. Willem Pijper, die toen mijn leermeester was... Uit een soort erkentelijkheidsgevoel t.o.v. het Vlaanderen van toen, m’n componeer-aanleiding, “invals-bron” zegt men wel eens, droeg ik het stuk op aan Joseph Rycklandt, toen de bestuurder van het Conservatorium van Brugge, in de Jacobsstraat, in hetzelfde gebouw als nú nog! Hij (Jos Rycklandt) deed het stuk dáár uitvoeren en ik ontdekte – ontdekken ging toen door lezen, reizen, concerten, bibliotheken enz. – dat hij (Jos Rycklandt) hele fraaie composities had geschreven en nóg schreef (zoals de hoboïst mij vertelde) op o.a. Gezelle teksten.

Ook Berthe Seroen, toen befaamd zangeres en muziekpedagoog, gaf mij informatie over liederen op Gezelle-teksten.

Componist Lodewijk Mortelmans was wel de grootste op dat gebied, naar het mij toen toescheen. Nog trouwens!!

In die tijd gingen ook de eerste opvoeringen van het Heilig-Bloed-spel met muziek van Meulemans bij teksten van pater Josef Boon. Ook dat maakte indruk.

Standpunt.

U hoort, ik heb het steeds over “toen”. Ik citeer graag de apostel Paulus, die aan de gemeente van Corinthe schreef (hfdst. 13, verzen 11 en 12):

“Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, voelde ik als een kind, overlegde ik als een kind. Nu ik een man geworden ben, heb ik afgelegd, wat kinderlijk was. Want nú zien wij nog door een spiegel, in raadselen, doch straks van aangezicht tot aangezicht”.

Wie was Guido Gezelle toen voor mij? En wie, wat, NU?

In 1939 ontstonden Vijf Kleengedichtjes voor zang en piano. Zij werden opgedragen aan Stijn Streuvels, die in Ingoogem de “wereldpremière” realiseerde. Daarna veel uitvoeringen van deze liederen door o.a. Jo Bollekamp, Piet Böhm, Piet Struyk, Leo Biesta, Coré van Schayk, Akke de Vries en anderen.

De teksten:

“’t Begijnhofklokske luidt
ach, lieflijk is ’t om hooren,
hoe ’t neersig belt en bidt:
Kom bin, Kom-bin, Kom-bin!” “
(28-9-1896)

“De dood, wat is de dood
herdenkt, o mens, een stonde”.
(1896?)

“De Leye leidt mijne ogen, lijze
en langzaam loopend, henen,
tot waar zij, tenden uit, en ten-
den al dat zichtbaar is,
in het grauwe van de neveldamp
verdoken en verdwenen,
mij meêleed, tot in ’t verste van
heur’ diepe duisternis”.
(12-10-1896)

“De zonne boort een gat
in ’t morzig wolkenduister,
en plotseling herleeft,
vol paradijzenluister,
weer, om en over al,
de schoone lentemaand!”
(1894?)

“ ‘k Voele een traan mijne ogen te ontzwellen
als ik denke: ’t is voorbij”.
(1859?)

Volgden nog tien Gezelle-liederen, ontstaan tussen 1939 en 1944. En, zoals van ’t een het ander komt, rond 1950 ontstond op verzoek van diverse zangers een orchestratie van vijf van de tot nu toe vijftien liederen. Dat werden: ’t Begijnhofklokske, ’t Is stille, Waar gaat gij, De zonne en ’t Is voorbij.

De teksten van 2 en 3:

“ ’t Is stille, stille, allengerhand,
en weêrom wordt het avond;
het zomerlicht is henen, ’t is

een ander land nu lavend;
't is stille, stille...zoetjes vaart
dat roerde alom, te rustewaard."
(4-9-1897)

Het "Jesu, wijs en wondermachtig" werd in 1952 gezet voor alt met hobo en orgel en in 1954 voor bariton met fluit en strijkorkest.

Dan wordt het 1960, voor er weer noten bij Gezelle ontstaan. Ditmaal een heel ander genre: Schimmelpenninck voor gemengd koor met "huis-muziek-orkest", in opdracht van de Vereniging voor huismuziek. Van dit stuk verschenen nóg twee versies: één voor de Harmonia-uitgave en een voor koor met symfonie-orkest. (voor Jo Ivens en het Hulster Gemengd Koor)

De tekst – minder bekende Gezelle – is als volgt:

Heer Schimmelpenninck weet van sparen:
jaren at hij boter, vleesch noch visch!
Dat erger is,
Heer Schimmelpenninck is in 't geven,
even milde of waar 't een varwe koe,
en nog niet toe.
Nochtans heeft hij veel geld gewonnen,
tonnen gouds: hij voerde koopvaardij,
en kocht daarbij
het goed te Schimmelpenninckhoven,
boven d'honderd-vijftig bunder groot...
en, gaat hij dood,
wat zal heer Schimmelpenninck hebben?
Rebben, rompe en al in 't graf geleid.
PLUS de eeuwigheid!
(1881-1882)

U zult bemerkt hebben, dat, vanaf het begin, allerlei onderwerpen, gegevens, redenen werden tot ontstaan van muziek,
Al die dingen – ik sprak in het begin van een étalage – waren er bij Gezelle en in schone vorm. Als tekst!

Wie, wat, was Guido Gezelle toen en wie, wat, was hij later?

Commentaren.

Er is geschreven, gespeculeerd, een soort biograaf schreef "Mijnheer Gezelle", maar het meest perspectiefrijke essay tot begrip van Gezelle komt van de hand van Rem Reniers (1908, Diest, doctor Germaanse filologie van de VU Brussel, leraar Athenée Royal in Ukkel en Koninklijk Muziekconservatorium in Brussel).

Deze schrijver dacht na over wat in de teksten staat en wat de – eventuele – relatie met materiële gebeurtenissen in het leven van Guido Gezelle zou kunnen zijn.

Voor mij werd Gezelle steeds meer de vormgever van een bijna pantheïstisch bestaan enerzijds en een "groot" katholiek anderzijds.

Natuurlijk had hij als seminarist (daarna levenslang student) "de filosofen" bestudeerd en wist véél meer dan hij na zijn priesterwijding op de gelovigen mocht overbrengen.

Spanningsveld.

Dit spanningsveld: een gestroomlijnd instituut en een vitaal ontwikkelend proces, bevatten de relatie tussen theologische zekerheden en filosofische vraagtekens, dit spanningsveld leidde bij Guido Gezelle tot al die op sublieme wijze gevormde verzen, die dit fragiele evenwicht verbeeldden. Dit evenwicht was voor mij de aantrekkingskracht van Guido Gezelle. Ik kende twijfels, onzekerheden, maar had niet de kennis omtrent het spel tussen willen en mogen, dat Gezelle door zijn wijsheid zo subliem vormgaf, symbool voor de verhouding filosofie-theologie i.c., die verhouding toegeespitst op de periode van ca. 1500 jaar kerk en 2000 jaar christendom.

De étalage waar ik van sprak, de veelheid van categorieën, die inspiratiebron waren voor Gezelle en waar ik mijn noten mee kon identificeren, die étalage toonde mij geleidelijk aan de Gezelle, zoals ik hem – met Paulus' woorden – man geworden voor me ging zien, dit nieuwere inzicht onderstrendend.

Reniers.

Het essay van Reniers, waar ik het over had, heeft als titel: "Guido Gezelle, katholiek vrijmetselaar". Hij behandelt summier de voornaamste vrijmetselaarsuitgangspunten, beziet de relatie tussen Gezelle's geheime actiegroep "van ons" en de Katholieke Vrijmetselarij, zijn relatie met Londen, met Alberdingk Thijm, zijn Vlaamse activiteiten en zijn plaats in internationale context. Kortom: hij (Reniers) onderbouwde voor mij, waar ik als veronderstellingen t.o.v. Gezelle mee leefde.

Inzicht.

Dit nieuwere inzicht, deze nieuwe invalshoek op de étalage, waar ik al meerdere malen over sprak, maakte, dat er weer composities op Gezelle-tekst, dan wel met Gezelle-tekst als motto ontstonden.

Stabat Mater.

Het eerste "grotere" werk is de in 1978 gecomponeerde cantate Stabat Mater voor mezzo-sopraan, tenor en strijkorkest. Dit werk ging in Brugge, Gent, Antwerpen (K.V.O.), Turnhout en Tilburg, tijdens een tournee van het T.B.O. (uit Tilburg) o.l.v. Louis Dispa. Solisten in dit stuk waren Dina Grossberger en Guus Smeets. Tijdens deze tournee werden ook de Vijf Gezelleliederen met kamerorkest uitgevoerd, ditmaal met Josje Rademakers als soliste.

(De première van de Vijf Gezelleliederen met kamerorkest werd gegeven door Akke de Vries en het Nederlands Radio-kamerorkest o.l.v. Maurits van den Berg.) Eén deel uit de cantate, het eigenlijke Stabat Mater werd ingericht voor mezzo-sopraan met cello-solo. De teksten van deze cantate stammen uit Gezelle's jaren 1893 – 1899, alle uit de "Laatste Verzen".

De tekst:

Vol goedheid en vol vriendschap onversleten

Hier zitte ik op mijn ongemak
Heel verarbeid heel vermoeid,
zit nabij den boord te wachten
Hoe eer ik ware dood geweest
hoe min 't hem ha' gespeten.

Mij schielijk is een vreemde ontroeringe ingevallen:
is stervende iemand of ben veeg ik zelf
misschien bestemd om heen te gaan?

'k Zie U geren blauw en blank,
blank en blauw geweven wolken...
Wolken die den Hemelgang

Moeder stond zij, vol van smerte, naast het kruis
en 't brak heur herte, dat heur kind
daar hangend was.

Mijn schamel, schamel kind, hoe geren zou 'k het wezen
van uwe eenvoudigheid zien staande blijven, dat.

Gij zijt, en zult het altijd wezen,
zoo God u schiep, een vrije geest
geen lichaam,
eene ziel,
na dezen.

Dan volgt, in 1980, Virago voor mannenkoor a capella. Ook van dit gedicht wil ik U de tekst niet ont-
houden, 't is wat minder bekend.

Virago.
Dat handhaaft de vorke,
dat handhaaft de koe:
dat werkt als de beste
van 't boerengedoe;
dat bidt in de kerke;
dat wiedt op het land,
dat mint en dat moedert...!
Van herte en van hand,
en is er geen vrouwvolk,
rechtzinnig gezeid,
als, hier in ons Vlanderen,
de dorpsvaste meid.

Daarna duurt het tot 1995, dán ontstaat een serie van 12 liederen op teksten van Guido Gezelle.
In 1996 ontstaat "Te Brugge", een instrumentaal stuk voor fluit, altsaxofoon en piano met motto's
van Gezelle.

De citaten:

Te Brugge in de oude vaderstad
die eens vol rijke koopmans zat,

... het worden van de zonnedag.

Avondstond, mij wille komme:
daar en ruit geen vogel meer.

Het laatst ontstane muziekwerk: "Zeven teksten van Gezelle, getoonzet om door mannenkoor ge-
zongen te kunnen worden". Opus 940, 1997.

U ziet, ik heb veel noten te danken aan, gewijd aan Guido Gezelle. De perioden waarin:

1939 – 1950	----	Pastorale en liederen.
1960	----	Schimmelpenninck.
1978 – 1980	----	Stabat Mater en Virago.
1995 – 1997	----	Te Brugge, liederen, koren.

De diversiteit van onderwerpen (zou te rubriceren zijn, maar daar zie ik nu van af!) en de muzikale benadering zijn in de verschillende perioden niet hetzelfde (maar van technisch-muzikale uitweidingen zie ik vandaag ook af!)

De mens.

Gezelle, met niet alleen een levensbeschouwing, maar evenzeer de behoefte om die naar buiten te laten blijken als een levenshouding, doorliep het proces van seminarist met z'n confrèrie "van ons" tot volwassen katholiek vrijmetselaar. Anders dan de "meneer", die als huisvesting van de dichter, de pastoor, de flamingant, de politicus, de geleerde, de filosoof, was de "meneer" de uiterlijke verschijning c.q. de onontkoombaar uit de organische samenhang van al die aspecten voortkomende levenshouding van de MENS Gezelle. Met gevoel voor symboliek, vrijheid, verdraagzaamheid, verantwoordelijkheid, zelfverwerkelijking en broederliefde, c.q. BROEDERSCHAP.

Deze savante mens was voor mij een intrigerend model, van wie ik de hand greep tot voortgang in het eigen proces.

Met de eigenschappen, die de vrijmetselaar poogt in de praktijk te benutten en handhaven was Gezelle een groter en schoner katholiek. Zoals Goethe daardoor een groter en schoner staatsman en Liszt een groter en schoner toonkunstenaar.

De persoonlijke verantwoordelijkheid scherpt aan, wat de stiel ook is ...

Slotwoord.

Een componist en Gezelle. In mijn causerie had ik het over het essay van Rem Reniers. Ik wil besluiten met diens slotwoord van zijn essay, wat mij de voortzetting van de weg verlichtte:

Guido Gezelle.

"Wat er verandert door dit boek? Feitelijk alles, en eigenlijk toch niets; want Gezelle als katholiek en als dichter blijven onaangeroerd. Alleen wou ik ze groter dan zij waren.

En eigenlijk niets, maar feitelijk toch alles; omdat de gronden waarop dit oordeel berust, nu geheel gaan verschillen. Wij hebben Gezelle al te lang uitsluitend gezien tussen zijn blommekens en fliefloedderkens; hij zou geen belangstelling gehad hebben voor publicatie van zijn gedichten omdat hij geen praktische zin had, zo iets als een kip die een ei legt en niet weet welke de prijs op de markt is; de nachtegale-schuifelare streek neer op een tak en zong, zo spontaan, zo naïef, zijnen Schepper ter eere; hij was een onnozel genie of een geniale onnozelaar. En wij hebben zijn mijmerende, monkelende kop met die enorme schedel op onze boekenkast gezet, en hebben ons geërgerd toen een sarcastisch aangelegde vriend – die al had opgemerkt dat er in al die gedichten toch niets anders stond dan dat de mens God moet loven in de natuur – ons wilde ontnuchteren door langs zijn neus weg te smalen dat het toch maar een waterkop was.

Nu weten wij dat Gezelle geen onnozelaar en geen waterkop is geweest. Indien dit borstbeeld door deze studie moet verdwijnen, treur er niet te veel om : het was toch maar van pleister.

En als U vraagt door welk "beeld" wij het moeten vervangen, is mijn antwoord met goede referenties: Gij zult geen gesneden beelden maken.

Want Gezelle is alles tegelijk geweest, een taalvirtuoos, die in zijn probeersels duchtig naast de toetsen klopte; groot in zijn culturele verzuchtingen, en klein in zijn dorpspolitiek; eerlijk in zijn streven, en geslepen in zijn berekeningen; spiritualist met zijn hoofd in de wolken, en tevens als modderen man geplakt aan het leven, zoals wij allen, mensen, verscheurd in onze eigen contradicties.

Laat Guido Gezelle eindelijk een mens worden. Zo is hij ons dierbaar".

Zang en piano: Tien Gezelle-liederen

1939 – 1944

Jesu, wijs en wondermachtig
't Is stille
't Pardoent
Het strooien dak
Alles zweeg
Waar gaat gij
Zilverwitte abeelen
De snee lag op de daken
Reeds jaren

Mannenkoor a capella: Zeven teksten van Guido Gezelle, getoonzet om door mannenkoor
gezongen te worden 1997

Nieuwjaar
Hoe schoon de morgendauw
Den enen diamant
De mane
Weg, weg
Geen zwaarder kruise
Zingen

Aan den Heer Stijn Struvels

t Begijnhofklokske

Guido Gerelle

Andante con moto $\text{♩} = \pm 54$

The musical score is handwritten and consists of three systems of music. The first system is in 2/4 time and begins with a piano introduction. The vocal line starts with the lyrics "t Begijn-hof-klok-ske luidt, ach" and includes dynamic markings like *p* and *pp*. The piano accompaniment features chords and arpeggiated figures. The second system continues the vocal line with lyrics "lieflyk ist om hooren, haef neerstig belt en biat: Kom bin, Kom" and includes markings for *poco rit.*, *a.t.*, and *pp*. The piano accompaniment continues with similar textures. The third system concludes the piece with lyrics "bin, Kom bin!" and includes markings for *poco calando*, *allard.*, *a.tempo*, and *allard. a. fine*. The score ends with a final chord and the date "12 Maart 1939".

Het lied "t Begijnhofklokske" (voor zang en piano) is ook te beluisteren op de website.

MusicWeb International/ National Orchestral Discography Pages en Jan van Dijk

MusicWeb International is een Amerikaanse website. Men vindt hier o.a. een database met als titel 'National Orchestral Discography Pages'.

Het is, per componist, een lijst van opnames op vinyl en CD van uitvoeringen van symfonieën en concerto's van componisten van over de hele wereld, inclusief de naam van de uitvoerende orkesten, de dirigenten en de labels waarop de uitvoering is verschenen.

De componisten zijn ingedeeld naar, voor Amerikanen logische, geografische regio, bijvoorbeeld Benelux and Swiss Symphonies, American Symphonies, Russian, Soviet and Post-Soviet Concertos. Ieder item over een componist begint met een korte biografie.

In november 2022 ontving de Stichting een e-mail van Mr. Stephen Ellis, de beheerder van de database. Hij schreef dat hij de naam Jan van Dijk ooit wel eens tegengekomen was, maar hij nog nooit muziek van hem had gehoord en graag een elpee of cd zou willen kopen bij de Stichting. Bovendien zou hij Jan van Dijk graag opnemen in de hierboven genoemde database om zo de wereld van verzamelaars van opnames van symfonieën op de hoogte te stellen van het bestaan van deze werken van Jan van Dijk.

Tussen november 2022 en april 2023 is er veel (plezierig) e-mail verkeer over de Atlantische Oceaan gegaan.

Met 2 resultaten:

- 1 De tekst van de inhoud van het item over Jan van Dijk die een van de komende weken in de imposante Discography zal worden opgenomen. (De eenvoudigste weg naar de database is googlen op 'National Orchestral Discography Pages' en vandaar verder zoeken onder Benelux and Swiss Symphonies).
- 2 Een kritische beschouwing door Mr. Ellis van Symfonieën 4 en 6 en Sinfonietta's 2 en 3 van Jan van Dijk. Zie hieronder de Engelse en Nederlandse versie. (De Symfonieën 4 en 6 en Sinfonietta's 2 en 3 zijn op CD 18 verkrijgbaar bij de Stichting).

Engelse versie.

*In international music circles, the existence of the long-lived Dutch composer and music critic Jan van Dijk (1918–2016) is a well-kept secret. Though having produced 1,264 (!) compositions, Dijk's music remains virtually unknown—even in his homeland. His lineage is strong, which includes advanced studies with the great Willem Pijper and teaching at conservatories in Rotterdam, Tilburg, and The Hague for 31 years. But circumstances that are not fully understood even to this day have kept him an obscure figure. For example, in 2000, the noted musicologist Jolande van der Klis published the book *The Essential Guide to Dutch Music: 100 Composers and Their Work*, and, remarkably, Van Dijk is not one of the 100 profiled composers and is mentioned on only one page—merely as the teacher to one of the 100!*

Nothing quite explains Van Dijk's obscurity: his music is not atonal, frequently employs colorful instrumental combinations, and is often classically contrapuntal. He won several major music prizes, and his large oeuvre encompasses the common genres of symphony, concerti, chamber music, and solo vocal and instrumental works—as well as including pieces intended for amateur performers. More than 400 of his works were once available from the former Dutch publishing house, Donemus. His works are varied and engage both one's intellect and emotion.

Here are my remarks on four of Van Dijk's typical larger-scale works, all recorded by the Jan van Dijk Foundation:

The orchestral Symfoniettas (No. 2 of 1952 and the minuscule four-minute No. 3 of 1956) are genial, unpretentious compositions that display some of the epigrammatic tendencies favored by Pijper.

Van Dijk's 1951 large-scale Symphony No. 4 for Soli, Chorus, and Orchestra, to texts by three esteemed Dutch writers, two 17th-century and one 20th-century, is an at times quasi-operatic,

three-movement epic lamenting the changing world—what used to be is not there anymore: to begin, there is a homesickness over the loss of a once elegant, country home on a small river to Amsterdam that in the past witnessed a now passed “glorious age”; there is violent opposition toward the construction of an extravagant ship thought to people at an earlier time to be an affront to heaven itself; and, finally, out on a walk, a poet sees “everything messed up”: the wheel of the world has turned it “upside down” and “there are rebellions everywhere and nothing stays the way it was.”

Finally, the very brief Symphony No. 6 of 1961 shows an embrace of a somewhat more modern timbre and temperament in colorful orchestration.

Vertaling in het Nederlands.

In internationale muziekkringen is het bestaan van de langlevende Nederlandse componist en muzikcriticus Jan van Dijk (1918-2016) een goed bewaard geheim. Hoewel hij 1.264 (!) composities heeft geproduceerd, blijft Van Dijks muziek vrijwel onbekend, zelfs in zijn thuisland. Zijn achtergrond is sterk: hij studeerde bij de grote Willem Pijper en gaf 31 jaar lang les aan conservatoria in Rotterdam, Tilburg en Den Haag. Maar door omstandigheden die tot op de dag van vandaag niet volledig worden begrepen, is hij geen componist van naam en faam geworden. Zo publiceerde de bekende musicologe Jolande van der Klis in 2000 het boek *The Essential Guide to Dutch Music: 100 Composers and Their Work*, en opmerkelijk genoeg is Van Dijk niet één van de 100 geprofileerde componisten en wordt hij slechts op één pagina genoemd - alleen als docent van één van de 100!

Niets verklaart Van Dijks onbekendheid: zijn muziek is niet atonaal, maakt vaak gebruik van kleurrijke instrumentale combinaties en is vaak klassiek contrapuntisch. Hij won verschillende belangrijke muziekprijzen, en zijn omvangrijke oeuvre omvat de gangbare genres symfonie, concert, kamermusiek en vocale en instrumentale solowerken - maar ook stukken voor amateur-uitvoerders. Meer dan 400 van zijn werken waren ooit verkrijgbaar bij de voormalige Nederlandse uitgeverij Donemus. Zijn werken zijn zeer gevarieerd en raken zowel het intellect als de emotie.

Hier volgt mijn commentaar op vier van Van Dijk's typische grootschalige werken, alle uitgegeven door de Jan van Dijk Stichting:

De orkestrale Symfonietta's (No. 2 uit 1952 en het minuscule No. 3 van 1956) zijn gemoedelijke, pretentieloze composities die enkele van de epigrammatische tendensen vertonen waaraan Pijper de voorkeur gaf.

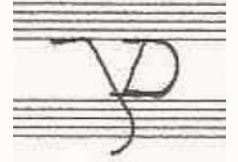
Van Dijks grootschalige Symfonie nr. 4 voor soli, koor en orkest, op teksten van drie gewaardeerde Nederlandse schrijvers, twee 17e-eeuwse en een 20e-eeuwse, is een soms quasi-opera-achtig, driedelig epos over de veranderende wereld - wat vroeger was is er niet meer: om te beginnen is er een heimwee naar het verlies van een ooit elegant landhuis aan een kleine rivier naar Amsterdam die in het verleden getuige was van een nu voorbijge "glorieuze tijd"; er is hevig verzet tegen de bouw van een extravagant schip dat in vroegere tijden door mensen als een belediging van de hemel zelf werd beschouwd; en tenslotte ziet een dichter tijdens een wandeling "alles verknoeid": het wiel van de wereld heeft het "op zijn kop" gezet en "er zijn overal opstanden en niets blijft zoals het was". "

De zeer korte Symfonie nr. 6 uit 1961 tenslotte toont het accepteren van een wat moderner timbre en temperament in kleurrijke orkestratie.

April, 2023,
Luid Bochem.

Digitalisering en klassieke muziek, kan dat wel samen?

Zoals u wel weet, schreef Jan van Dijk vanaf de jaren 1930 klassieke muziek. Opus 1, genaamd "Prima volta mars", dateert van 1935.

De eerste decennia tekende Jan zijn werken met Oostindische inkt op. In de jaren 1970 stapte hij, voor het schrijven van het "nette werk", over naar Rotring Isograph pennen. Daardoor nam de leesbaarheid van zijn werk alleen maar verder toe.

Doordat internet en producten van – met name – Apple een enorme vlucht genomen hebben, werd de roep om digitale versies van muziekwerken, met name het afgelopen decennium, steeds sterker. Deze roep raakt ook de Stichting Jan van Dijk Muziekwerken. Tenslotte heeft de stichting zich tot doel gesteld om de werken van Jan van Dijk zoveel mogelijk bekendheid te geven.

In eerste instantie is de wens voor het beschikbaar stellen van digitale versies ingevuld door de werkenlijst, die via de website www.JanvanDijk.net inzichtelijk is, incidenteel te verrijken met partituren. Toch leefde bij ons – de leden van de stichting – het gevoel dat Jans werken zeker niet door iedereen die ze zou kunnen of willen uitvoeren gevonden zouden worden, als ze enkel en alleen via de website beschikbaar waren.

Even wat achtergrondinformatie.

"Internet is er voor iedereen". Een bekende uitspraak, maar eigenlijk is die niet helemaal waar. Het internet is verdeeld in twee gebieden: het publieke en het private domein. Als je iets op het internet zet zijn er altijd "spelregels" op van toepassing; die zijn de meeste internetgebruikers echter helemaal niet bekend.

Maak je een website, dan heb je een internetadres nodig. In het geval van de stichting is dat www.janvandijk.net. Dat internetadres, dat in vaktaal de URL heet, wordt opgenomen in het Public Domain: een soort enorme telefoonklapper van internetadressen. Het moet immers niet uitmaken of je nu in Baltimore of in Bayreuth bent: een URL moet je altijd naar de juiste plek sturen.

Zet je zelf iets van jezelf op je eigen website, dan maakt dat dus direct deel uit het publieke domein. Het wordt een ander verhaal als je iets van een ander op een website gaat zetten. Het is immers van iemand anders, dus daar heb je toestemming voor nodig.

Wanneer we het over het plaatsen van muziekwerken hebben, gaat het over intellectueel eigendom. Wanneer de stichting werken van Jan van Dijk op een publieke website zet, dan doen we daarbij afstand van een deel van deze intellectuele eigendomsrechten; het werk gaat namelijk deel uitmaken van het publieke domein.

Sinds 2006 bestaat er een website die als afkorting IMSLP heeft.

"IMSLP, also known as the International Music Score Library Project or Petrucci Music Library, was started in 2006. The logo on the main page is a capital letter A. It was taken from the beginning of the very first printed book of music, the Harmonice Musices Odhecaton. It was published in Venice in 1501 by Ottaviano Petrucci, the library's namesake."

(The IMSLP/Petrucci Music Library is currently owned and run by Project Petrucci LLC, a company created with the sole purpose of managing this site.)

Jan van Dijk heeft binnen IMSLP ook een plekje gekregen:

https://imslp.org/wiki/Category:Dijk,_Jan_van

Slechts een klein aantal werken, dat in 'de Jan van Dijk' al de revue gepasseerd is, is ook opgenomen. Deze werken en de meegeleverde partituren zijn vrijelijk verkrijgbaar; via deze website maken ze deel uit van het grote boze internet.

Het is een bewuste actie geweest deze werken beschikbaar te maken; de stichting wenst het erfgoed van Jan van Dijk zo breed mogelijk te verspreiden. En als alle beiaardiers ter wereld de werken van

Jan van Dijk gaan spelen omdat ze die op IMSLP gevonden hebben, wijden wij daar beslist een artikel in 'de Jan van Dijk' aan.

Zoals ik eerder al aangaf, is de roep om het digitaliseren van werken vooral in het laatste decennium sterk toegenomen. Daar is een erg eenvoudige reden voor: de smartphone.

Vanaf het moment dat een mobiele telefoon méér kon dan bellen alleen, is de vraag om slimme toepassingen van mobiele telefoons óók toegenomen. Er zijn tal van applicaties (afgekort tot Apps) voor de – voornamelijk open source – besturingssystemen voor mobiele telefoons ontwikkeld.

IMSLP heeft ook zo'n app.

In die app zoek je, erg eenvoudig, naar muziekwerken. Ik heb een paar schermafdrucken op mijn telefoon gemaakt, die de reis “van componist naar een partituur” weergeeft. Vier keer klikken, dat is alles..

Ik heb natuurlijk gezocht op “Dijk”. Een van de getoonde uitkomsten is “Dijk, Jan van”.

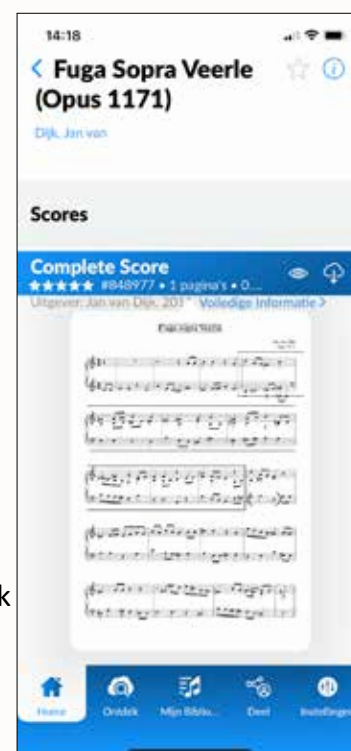
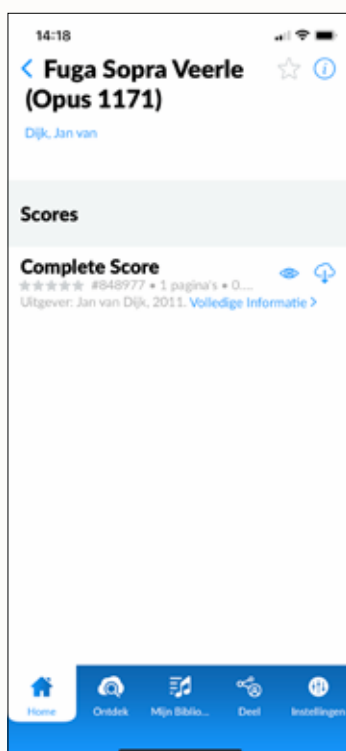
Klik je op die naam, dan krijg je een afbeelding van de componist.

Klik je op de afbeelding, of op de in blauw aangegeven link IMSLP, dan ga je naar de website voor IMSLP.

De kracht van de app zit in de directe beschikbaarheid van de werken zelf. Die werken zijn op te vragen via de optie Composities (er is ook een optie “Als Editor”).

De lijst van composities is netjes gealfabetiseerd. De werken worden zelfs gerubriceerd, op beginletter. Dat heeft met een korte lijst niet zoveel zin; staan er veel werken op, dat is dat zonder meer handig.

Uit de lijst van werken heb ik er één gekozen: Fuga Sopra Veerle (Opus 1171). Daarvan heb ik direct de partituur opgevraagd.

Wanneer ik op de partituur klik, wordt een nieuwe toepassing getoond: de IMSLP bladmuziek viewer.

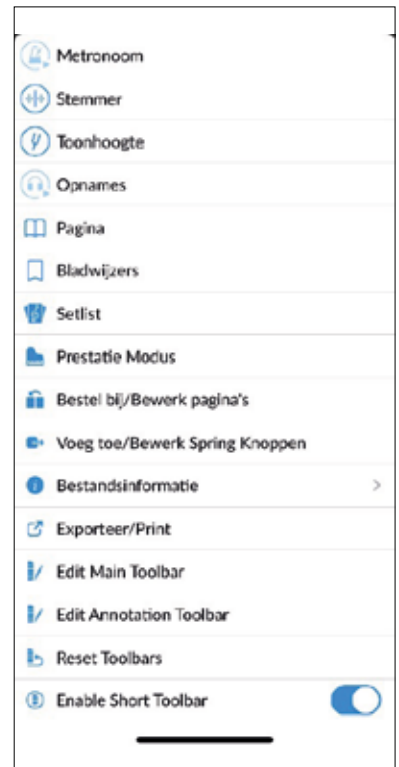
Die bladmuziek viewer gedraagt zich als een moderne e-Reader. Met een e-Reader lees je digitale boeken en sla je digitale bladzijden om, met de bladmuziek viewer lees je digitaal muziekwerken. Je kunt er alleen wel iets meer mee, dan alleen lezen.

Rechts hiernaast staan alle opties die de bladmuziek viewer biedt.

Veel jonge(re) muzikanten hebben graag toegang tot digitale bladmuziek. Als ik zo snel zie wat je er allemaal méér mee kunt dan alleen lezen, dan begrijp ik dat wel.

In elk geval hoop ik dat het aanbieden van de muziek van Jan van Dijk op een internationaal platform als IMSLP ervoor zorgt dat de volgende generatie zijn muziek meer speelt en meer waardeert. Want daar gaat het immers om.

Jean Paul van Dijk

Aforismen uit 1982, boekjes 5, 6 en 7.

De meeste gesprekken zijn gelijk aan twee toespraken.

HOGE BOMEN VANGEN VEEL WIND. ALS HET WAAIT...

**Praat niet tegen een boom,
want je weet nooit
wie er achter staat.**

Voor goede bedoelingen koop je niets.

**Wie 't weet mag het zeggen;
wie 't niet weet moet z'n mond houden.**

't Enige waar de N.S. stipt mee op tijd is,
zijn de prijsverhogingen!

Afleren is ook een manier van leren!

WIE TE LAAT BEGINT,
HEEFT ZIJN OF HAAR
WERKTEMPO OVERSCHAT.

Soms bijten tandelozen het hardst.

Soms lijken hersens een fictie,
gelijk lurven.

*Sommige natuurtalenten zijn
dat levenslang...*

*Jan voor de Heikese Kerk in Tilburg,
luisterend naar de beiaard.*

Acrylschilderij, gemaakt door Lidwien Kuster (schoondochter).